

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет історії та філософії

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра нової та новітньої історії

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

магістра

(освітній рівень)

на тему: **«Польська еміграція другої половини XIX - початку XX ст. в країнах Північної та Південної Америки»**

«Polish emigration of the second part XIX – early XX centuries in the countries of North and South America»

Виконала: студентка заочної форми навчання

Спеціальності 032 Історія та археологія

Куртєєва Олена Миколаївна

Керівник к.і.н., доц. Ковальський С. В. _____

Рецензент к.і.н., доц. Петрова Н.О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2018 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2
протокол № __ від _____ 2018 р

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Одеса – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Характеристика джерел та літератури.....	7
Розділ 2. Участь Польщі у світовому міграційному процесі на території Північної та Південної Америки в період другої половини XIX та на початку XX століття.....	19
2.1 Причини польської еміграції в середини XIX ст.....	19
2.2 Роль агентів та судноплавних компаній у популяризації еміграції серед поляків.....	24
2.3 Законодавство країн Північної та Південної Америки, щодо врегулювання емігрантських потоків.....	29
2.4 Напрямки американської еміграції поляків та перші діаспори.....	38
Розділ 3. Польська еміграція в економічному житті Північної та Південної Америк.	48
3.1 Польська громада в економічному житті США.....	48
3.2 Вклад польської еміграції в економічний розвиток країн Південної Америки.....	53
Розділ 4. Участь польської діаспори в соціально-політичному та культурному житті Америки.....	58
4.1.Польські діячі та соціально-політичний розвиток США.....	58
4.2 Конфлікт польської громади з індіанцями в Бразилії.....	68
Висновки.....	77
Список використаних джерел та літератури.....	81
Додаток.....	86

ВСТУП

Історія виникнення перших польських еміграційних осередків на територіях Північної та Південної Америки бере свій початок наприкінці XVIII століття, після другого розподілу Речі Посполитої у 1793 році. На той час більшість польських переселенців покинули територію батьківщини з політичних мотивів, будучи активними учасниками повстання Тадеуша Костюшко, яке відбулося у 1794 році.

Еміграція (від латинського "emigro" - "виселятися") - це виїзд громадян зі своєї країни в іншу на постійне місце проживання або на більш-менш тривалий термін з політичних, економічних чи інших мотивів. Як і будь-який вид міграції, вона може бути як примусовою, так і добровільною.

Поняття «міграція» з'являється у науковому вжитку з XIX століття, завдячуючи цьому англійському вченому Равенштейну (1834—1913). У роботі «Закони міграції» міграція виступає, як безперервний процес він виділяє 4 чинники, що впливають на витоки міграції: початкове місце проживання мігранта, його переміщення, в'їзд, а також додаткові чинники особистого характеру [13, с 36].

Нову еміграційну хвилю до Американського континенту зумовила поразка поляків у листопадовому постанні 1830-1831 роках. Масові репресії, які чинив російський уряд на підконтрольних йому польських та литовських територіях змусив поляків шукати кращої долі за кордоном. Але не усі поляки покидали територію Польського королівства за політичними мотивами. У 1831-1846 роках майже третя частина польської еміграції була заробітчанами, які згодом повернулися на батьківщину.

Моя робота присвячена третьому, як вважає більшість дослідників польської еміграції, наймасовішому періоду «Американської Полонії», який охоплює період з другої половини XIX і до першої чверті XX століття. Коли, після поразки Січневого повстання 1864-1865 років, територію Польського

королівства залишила майже п'ята частина населення, більшість з яких були трудовими мігрантами.

Актуальність нашої роботи полягає в тому, що тематика польської еміграції другої половини XIX століття та на початку XX століття, на відміну від «Великої еміграції поляків», яка відбулася першій половині XIX століття, майже не досліджена українськими істориками, відсутні наукові та історичні роботи на українській мові. Процеси, через які проходили польські емігранти у той час, існують і в період сьогодення. Дослідження шляху польської еміграції, допомагають краще зрозуміти еміграційні рухи у нас час.

Мета даної роботи: Показати вплив польської еміграції на розвиток країн Північної та Південної Америки у другій половині XIX - початку XX століття.

Завдання:

- Проаналізувати дослідження польських еміграційних процесів у польській історіографії.
- Дізнатися про участь Польщі у світовому міграційному процесі друга половина XIX - початку XX століття.
- Визначити яку роль грала польська еміграція в економічному житті Північної та Південної Америки.
- Проаналізувати участь польської діаспори в соціально-політичному та культурному житті Америки.

Хронологічні межі роботи: друга половина XIX століття – початок XX століття. Вибір хронологічних меж зумовлений активністю польської еміграції у даний період. На початку XX ст. еміграційний рух як політичний фактор втрачає свій вагомий вплив. Далі вже йде процес створення осередків польської діаспори, яка підтримувала поляків на території Польщі, але не мала на меті організацію збройного повстання.

Предмет дослідження: Вплив польської еміграції на соціальний, політичний та економічний розвиток Північної та Південної Америки.

Об'єкт дослідження: Польська еміграція другої половини XIX століття – початку XX століття.

Проблематика еміграційних процесів має значний вплив у розвитку процесів глобалізації. Для дослідження цих явищ використовувались деякі із методів історичного дослідження.

У даній роботі ми використали хронологічний метод, на основі якого ми намагались в хронологічному порядку дослідити діяльність польських політичних і культурних організацій в еміграції.

Перший розділ роботи присвячений історіографічному розгляду проблематики, хронологічний метод допоміг визначити послідовність дослідження польської еміграції, польськими та американськими дослідниками. За допомогою хронологічного методу ми дослідити місце та рік утворення перших поселень та процес перетворення їх у діаспори. Хронологічний метод допомагає нам дослідити, як змінювалось законодавство в країнах Північної та Південної Америки.

За допомогою історико-порівняльного методу нам вдалося порівняти діяльність агентів та судноплавних компаній у популяризації еміграційних процесів. Історико-порівняльний метод, також допоміг визначити найбільш сприятливі території для еміграції та розселення польського населення. На основі порівняння ми можемо простежити, як змінювались погляди емігрантів, у той чи інший час під впливом обставин. За допомогою історико-порівняльного методу, я досліджувала особистий вклад та вплив кожного еміграційного осередку на розвиток США, Аргентини та Бразилії. Також цей метод висвітлює діяльність товариств та професійну орієнтованість емігрантів.

Робота складається з 4 розділів. Перший розділ присвячений характеристиці джерел та літератури. Другий розділ поділяється на 4

підрозділи розглядаючи участь поляків у міграційному процесі на територіях північної та Південної Америк. Третій розділ присвячений впливу польських емігрантів на економічний розвиток Америк. Четвертий розділ розглядає соціально-культурний вимір та участь поляків у війні з індіанцями. В кінці роботи, у розділі додаток, подані фотокартки.

Всього було опрацьовано 7 польських джерел та 47 книг польською, російською та англійською мовами. Також було розглянуто 5 газет. Вони не йдуть у переліку списку літератури, так як використовувались для опису преси того часу.

ВИСНОВКИ

Еміграційні процеси, які відбулися на території Польського королівства у другій половині дев'ятнадцятого століття, а особливо останній третині, без перебільшення можна назвати - «за хлібом» або у пошуках роботи.

Дослідженням цього періоду займалося багато видатних польських істориків, письменників та журналістів. Серед них: Кристоф Гроньовський, Леопольд Каро, Генрік Сенкевич, Юзеф Семирадський та багато інших. Кожна їх праця висвітлює якийсь окремий аспект польської еміграції, але вкупі вони розповідають про багатогранність проблеми та шляхи її вирішення. Багато робіт, які з'явилися у новітній час, мають скоріше узагальнюючий характер тих праць, що видавалися раніше. Стислому огляду їхніх публікацій був присвячений перший розділ нашої роботи.

Аналізуючи їх праці, на мою думку, існують декілька чинників, які спонукали поляків шукати кращої долі спочатку у країнах Західної Європи, переважно у Пруссії, а згодом і за океаном. Відміна кріпацтва та поступове впровадження на території Польщі капіталістичних відносин, які зумовили подальший розвиток технічного прогресу на фабриках та у сільському господарстві з заміною ручної праці машинами призвели до скорочення робочих місць не тільки у містах та містечках. Від цих перетворень найбільш постраждало сільське населення, яке не маючи власного земельного наділу, у пошуках заробітку, було змушене найматися на будь яку роботу за мізерну платню. Усе це пояснює ту легкість з якою агенти судноплавних компаній агітували таку кількість робочих рук для заокеанських країн. До таких, в першу чергу, належали Сполучені Штати Америки, які у той час, виборовши незалежність від Британської імперії, були вже самостійною державою, а також Бразилія та Аргентина, які звільнилися від влади Іспанії.

Найбільш привабливою для польських робітників та селян була Північна Америка з її демократичними законами та обіцянками безкоштовної землі для

господарювання. Поляки, які майже століття, після останнього розподілу, були позбавлені своїх політичних, релігійних й економічних свобод їхали за океан у пошуку можливості для роботи і безпечного життя. Згодом, на теренах Польщі, численні емісари колоніальних компаній, стали поширювати новини про Аргентину і Бразилію, які для розвитку своїх територій також потребували робочих рук, як країни, вільні від гноблення, позбавлені спадкоємців і магнатів з багатими землями для селян, та міста з польськими школами і організаціями. Багато поляків, які прагнули поліпшити своє життя і отримати безкоштовно землю у свою власність, продали решту свого майна, щоб мати достатньо грошей для подорожі за океан.

Але у висновку більшість поляків опинившись на новому континенті, майже одразу, зіткнулася з багатьма проблемами, основною з яких була – мовна. Досить часто вони навіть не були письменними, що говорити про володіння англійською. Це все дозволило використовувати поляків, як засіб збагатитись. Більшість заробітчан, які залишились у містах мали багато проблем з працевлаштуванням.

Малоосвічених польських переселенців підприємці залучали тільки на важкі роботи з копійчаною зарплатнею. Більшість емігрантів залишалася у Нью-Йорку, або оселялася у Чикаго, влаштовуючись робітниками на металургійні підприємства, згодом створивши у цих містах перші польські діаспори. Шахтарі з Пруської частини Польщі - Сілезії займалися розробкою вугільних шахт у штаті Пенсільванія, і отримували зарплатню значно нижчу, від інших робітників, але вона була значно вища, від тієї, яку вони отримували працюючи на вугільних шахтах у Сілезії. Не все гаразд було і у тих польських емігрантів, які бажали отримати безкоштовні земельні наділи. Більшість земель, які виділяв американський уряд у штаті Техас, була непридатна для сільського господарства. Згодом, там було засновано першу польську колонію – Панна Марія.

З відміною рабовласництва, цукрові та бавовняні плантації у південних штатах залишилися без робітників, тому їх власники з радістю наймали роботящих та сумлінних польських заробітчан. Згідно реєстровим записам американських митних служб, згодом з заробітків до дому повернувся кожен п'ятий поляк.

Не менш складною, була доля і тих поляків, хто повірив агітації агентів і відправився шукати кращої долі до Південної Америки. Отримавши безкоштовно земельні ділянки, у майже безлюдних районах, південних Бразильських штатів Парана та Санта-Катаріна, вони одразу зіткнулися з кількома проблемами. Основною з яких була - заселення цих районів корінними племенами індіанців Ботокудза, які чинили військовий опір польським колоністам заважаючи вирубувати ліси. Не зважаючи на це протистояння, колоністам вдалося заснувати там кілька польських поселень, які згодом перетворилися на великі міста.

Складні кліматичні умови змусили багатьох емігрантів залишити свої земельні ділянки, та шукати кращої долі на узбережжі влаштовуючись на текстильні та переробні фабрики. Завдяки польським інженерам, на цих підприємствах згодом ручна праця була замінена машинами. Відміна рабовласництва у Бразилії залишила плантаторів без робітників на кавових та цукрових плантаціях тому вони охоче приймали польських емігрантів, але важка праця і погані умови життя змушувала їх звідти тікати, хто у великі міста, а хто і повертався на батьківщину. Майже подібна ситуація була і в Аргентині, уряд якої за невеличкі поступки емігрантам постійно намагався переманити їх з території Бразилії.

В провінції Місьонес були засновані перші польські сільсько-господарчі колонії. Плануючи розробку корисних копалин, уряди цих країн залучали до їх пошуку польських геологів та інженерів. Але-ж основне призначення емігрантів, для обох південноамериканських країн, на мою думку – це боротьба

з корінним населенням, які знаходилися на цих територіях та перетворення великих лісних масивів на поля для сільськогосподарських робіт.

Соціально-політичне та культурне життя польських емігрантів, на мою думку, нерозривно пов'язане з католицькою вірою. Згідно дослідженими джерелами, можна з упевненістю зауважити, що там, де з'являлися польські поселення, будь то Сполучені штати, Бразилія або Аргентина, у кожному місті або містечку будувався костел. Крім того, як вже зазначав у «листах з подорожі до Америки» Генріх Сенкевич, не можна не оцінити роль польського духовенства у підтримці культурної свідомості та створення особистості. Наполягаючи, що найбільшим ідентифікатором самобутності – є мова, більшість дослідників у своїх працях зазначають, що польська громада завжди селилася окремо, не змішуючи свою мову з іншими.

Досліджуючи польські еміграційні процеси, можна зауважити, що емігранти знаходились в жахливих умовах. Політика країн була направлена на розвиток економічної складової, не піклуючись про людський фактор.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Опубліковані джерела

1. Caro L. Wychodźstwo polskie / Leopold Caro. – Warszawa : Gebethner i Wolff, 1907. – 127 s.
2. Nesterowicz S. Notatki z podróży pośrodkowej i północnej Ameryce. - Toledo. - Ohio, 1910. - 226 s.
3. Sienkiewicz H. Listy z podróży do Ameryki [Електронний ресурс] Режим доступу:<http://biblioteka.kijowski.pl/sienkiewicz%20henryk/listy%20z%20ameryki.pdf> (4.03)
4. Pamiętniki emigrantów. Ameryka Południowa. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://rcin.org.pl/Content/59847/WA004_18943_U13029_Institut.Pamietniki_o.pdf (5.01)
5. Włodek L. Polacy w Paranie [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dlibra.bibliotekaelblaska.pl/dlibra/doccontent?id=29456> (12.02)
6. Okołowicz J. Zadania polskiej polityki emigracyjnej - 1917
7. Jordan J. Argentyna jako teren dla polskiego wychodźstwa: sprawozdanie z podróży informacyjnej / R. Jordan. – Kraków. - Polskie Tow. Emigr. - 1912. – 44 s.

Література

8. Беркенгейм А. Развитие колонизации и устройство земледельческих колоний в Аргентине / А. М. Беркенгейм // Русская мысль. – 1894. – № 9, 10.
9. Богина Ш. Иммигрантское население США: 1865 – 1900 [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://libarch.nmu.org.ua/handle/GenofondUA/70408> (20.03)

10. Воблый К. Заатлантическая эмиграция, ее причины и следствия. (Опыт статистико-экономического исследования) / К. Г. Воблый. – Варшава.: Тип. Варшавского учебного округа, 1904. – 195 с.
11. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі» / Норман Дейвіс; 1981 р. пер. з англ. П. Тарашук. - К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. – 1098с.
12. Ніколаєвський В, Прохоренко Н. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення/В.М. Ніколаєвський, Н.Є. Прохоренко//Вісник міжнародного слов'янського університету. - 2009. -Т. 12. - №1.- С. 34-39.
13. Тен В.А. Імміграційна політика США в XVII-XX ст. / Короткий історичний нарис. - М., 1998.- С. 26-67.
14. Adamski J. Polacy jako producenci bananów w Brazylii. Warszawa, 1938
15. Babiński G. Lokalna społeczność polonijna w Stanach. - Kraków:«Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo», 1977. – 207 s.
16. Babiński G. Polonia w USA na tle przemian amerykańskiej etniczności. - Kraków: «Oficyna Wydawnicza AFM», - 2009. - 417 s.
17. Blednicka D. Zjednoczenie Emigracji Polskiej [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://historia-polski.klp.pl/sl-316.html> (13.02. 2018)
18. Borejsza J. W. Emigracja Polska po powstaniu styczniowym. - Warszawa, 1966. – 487 s.
19. Breowicz W. Śladypiąsta pod piniorami. Szkice z dziejów wychodźstwa polskiego w Brazylii. - Warszawa, 1961. - 204 s.
20. Brożek A. Polonia amerykańska 1854-1939. – Warszawa, 1977. - 271 s.
21. Brożek A. Ślężacy w Teksasie. Relacje o najstarszych osadach polskich w Ameryce. Warszawa - «Wrocław», 1972. – 291 s.
22. Bukowczyk J. A History of the Polish Americans.
[Електронний ресурс]- Режим доступу:
<https://books.google.com.ua/books?id=KyIuDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Bukowczyk+J.+A+History+of+the+Polish+Americans.&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKE>

[wj89W8m5fbAhUpsKQKHWXUCTIQ6AEIJjAA#v=onepage&q=Bukowczyk%20J.%20A%20History%20of%20the%20Polish%20Americans.&f=false](http://www.bukowczyk.com.pl/wj89W8m5fbAhUpsKQKHWXUCTIQ6AEIJjAA#v=onepage&q=Bukowczyk%20J.%20A%20History%20of%20the%20Polish%20Americans.&f=false)(04.04)

23. Z dziejów emigracji zarobkowej: agenci emigracyjni na ziemiach polskich przed 1914 r. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://lectorium.devel.vls.icm.edu.pl/bitstream/handle/item/927/Z_dziejow_emigracji_zarobkowej_agenci_emigracyjni_na_ziemiach_polskich.pdf?sequence=1&isAllowed=y(15.01)

24. Ciurus E. Polacy w Brazylii. - Lublin, 1977.

25. Głuchowski K. Wśród pionierów polskich na antypodach. Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii. - Warszawa, 1927.

26. Gronowski K. Polska emigracja zarobkowa w Brazylii 1871–1914. - Warszawa, 1972.

27. Daniels R. Coming to America: A History of Immigration and Ethnicity. – 2002 – 576 s.

28. Dobosiewicz Z. Rómmel W. Polonia w Ameryce Łacińskiej. – Lublin, 1977. – 247 s.

29. Domeyko I. Araukania i jej mieszkańcy: wspomnienia z podróży południowych prowincjach rzeczypospolitej chilijskiej [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://polona.pl/item/araukania-i-jej-mieszkancy-wspomnienia-z-podrozy-po-poludniowych-prowincjach,MjIxNzE/7/#item>

30. Dworaczyk E. The first polish colonies of America in Texas. - San Antonio, 1936. – 201 s.

31. Dunikowski E. Od Atlantyku poza góry Skaliste [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://polona.pl/item/od-atlantyku-poza-gory-skaliste-szkice-przyrodnicze-z-dwukrotnej-podrozy-do-ameryki,MTMxMzAwOA/5/#info:metadata>

32. Ficińska M. Dwadzieścia lat w Paranie. - Warszawa, 1938.

33. Kruska W. Historia polska w Ameryce». - Milwaukee, 1937.

34. Kula M. Polonia Brazylijska. - Warszawa, 1981.

35. Levi-Strauss C. Smutek tropików. - Warszawa 1964.
36. Majewski K. Traitors and True Poles: Narrating a Polish-American Identity, 1880–1939. Athens: Ohio University Press, – 2003. – 242 s.
37. Malczewski Z. T. Obecność Polaków i Polonii w Rio de Janeiro. - Lublin, 1995. – 350 s.
38. Mazurek J. Kraja emigracja. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://issuu.com/bibliotekaiberyjska/docs/krajaemigracja>
39. Morawska E. The Maintenance of Ethnicity: A Case Study of the Polish American Community in Greater Boston. - San Francisco - 1977. – 161 s.
40. Mostwin D. Emigranci polscy w USA. – Lublin, 1991. - 182 s.
41. Paleczny T. Idea po wrotu wśród emigrantów polskich w Brazylii i Argentynie. – Wrocław. - Warszawa- Kraków, 1992. – 153 s.
42. Piątkowska D. Korespondencja z Ameryki w prasie polskiej na Śląsku (1868-1900). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. – 1980.
43. Paradowska M. Polacy w Ameryce Południowej». Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1977. - 287s.
44. Pilarski L. They came from Poland; the stories of famous Polish-Americans, Nowy Jork. - 1969 - 178 p.
45. Polskie_institucje_zagranica [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archiwa.gov.pl>
46. Polonia argentyńska [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://historia.org.pl/2012/10/03/polonia-argentynska/>
47. Polacy w Ameryce Łacińskiej [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pbc.uw.edu.pl/6504/1/Polacy_Ameryka_Poludniowa.pdf
48. Symonolewicz K. Ze studiów nad Polonią amerykańską. - Warszawa, 1979. - 206 s.

49. Tych F. Biogram Hempel Jan Hieronim został opublikowany w latach 1960-1961 w IX tomie Polskiego Słownika Biograficznego.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-hieronim-hempel>
50. Walaszek A., Migracje Europejczyków 1650–1914.- Kraków:Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2007. - 292 s.
51. Warchałowski K. Nawodach Amazonki. Warszawa, 1938. -175 s.
52. Włodek L. Polacy w Paranie [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dlibra.bibliotekaelblaska.pl/dlibra/doccontent?id=29456>
53. Wojna polsko-indiańska. Wypisy z kolonizacji Brazylii Południowej [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.eioba.pl/a/4mll/wojna-polsko-indianska-wypisy-z-kolonizacji-brazylii-poludniowej\(15.03\)](http://www.eioba.pl/a/4mll/wojna-polsko-indianska-wypisy-z-kolonizacji-brazylii-poludniowej(15.03))
54. Żeromski A. Liczebność i ważniej szeszkupiska Polonii w Ameryce Łacińskiej.- Lublin, 1977.
55. Grand Mass Meating in San Francisco [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.polishclubsf.org/Grand%20Mass%20Meeting,%2022%20May%201863,%20San%20Francisco.pdf> (30.01.2018)
56. Wektory współczesnych przeobrażeń życia kulturowego Polonii amerykańskiej [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.studiagdanske.gwsh.gda.pl/tom8/studia%20VIII%209-29%20chodubski.pdf>(04.02)
57. Historia Polska w Ameryce[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://liturgicalcenter.org/media/pdfy/Polonia/Polonia/POL_1.pdf(08.05)
58. Max Factor [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.britannica.com/biography/Max-Factor>(03.03)